

Harper Leeová (28. 4. 1926 Monroeville, stát Alabama – 11. 2. 2016 Monroeville)

Americká spisovatelka, proslula jako prozaička amerického Jihu.

Mezi vzdálené předky Harper Leeové patřil **generál Robert Lee**, proslulý vojevůdce jižanské (prootokářské) Konfederace v americké občanské válce Severu proti Jihu. Harper Leeová pocházela **z rodiny novináře a později právníka**. V dětských letech vynikala jako **intenzivní čtenářka** s prakticky dospělými literárními zájmy. Spřátelila se se svým vrstevníkem **Trumanem Capotem** (1924 – 1984), budoucím spisovatelem (román *Snídaně u Tiffanyho* aj.) a hercem: jejich kamarádství a blízkost v názorech na literaturu jim vydržely až do dospělosti. Truman byl homosexuál a Leeová patrně také, ačkoli se k tomuto tématu nikdy nevyjadřovala.

Leeová začala studovat **práva** na The University of Alabama, a byla dokonce na studijním pobytu v britském Oxfordu, ale krátce před dokončením studií univerzitní prostředí opustila, odstěhovala se do New Yorku a začala se věnovat spisovatelství; úspěchy se však dlouho nedostavovaly a Leeová také pracovala jako úřednice u letecké společnosti.

V r. **1959** po poradě s Capotem vydala svůj první román ***Jako zabít ptáčka***: příběh se zápletkou rasové nesnášenlivosti obsahuje řadu autobiografických prvků a nahlédl rasovou tematiku zcela odlišně – mnohem realističtěji a aktuálněji –, než bylo dosud v americké literatuře zvykem. Leeová se tak zařadila k velkým literátům amerického Jihu (především **William Faulkner**: román *Absolone, Absolone* aj.). Kniha Leeové byla vysoce hodnocena čtenářskou veřejností i literárními kritiky, dodnes vyšla jen ve Spojených státech v desítkách milionů výtisků a v r. 1999 zvítězila v anketě, kterou pořádal respektovaný odborný časopis amerických knihovníků, a získala ocenění Nejlepší kniha 20. století. Leeová získala za *Jako zabít ptáčka* v r. **1961** vrcholné americké literární a žurnalistické ocenění **Pulitzerovu cenu**. Román se stal světovým bestsellerem, ale především hluboce oslovil americkou společnost: Ukázal, že kořeny a projevy rasismu se v průběhu 20. století proměnily, ale zůstávají stejně nebezpečné.

Leeová žila v New Yorku čtyři desetiletí. V r. **1962** se podílela na **scénáři** k filmovému přepisu svého románu. Film získal **2 Oscary**: za scénář a představitel Atika Gregory Peck za výkon v hlavní mužské roli. Peck – jeden z největších amerických herců všech dob – a jeho rodina navázali s Leeovou celoživotní přátelství.

Úspěch své první knížky Leeová již nikdy nezopakovala a svou literární činnost utlumila. Zůstala však symbolem svobodomyšlné a demokratické linie americké kultury: román ***Jako zabít ptáčka*** svým ohlasem zřetelně přispěl k rozvoji a úspěchu mohutného emancipačního hnutí americké společnosti v 60. letech (vůdce Martin Luther King aj.), které vedlo k přijetí legislativy, která rasovou diskriminaci postavila mimo zákon.

Nejvýznamnější dílo:

Román *Jako zabít ptáčka* (To Kill a Mockingbird; 1959): vypravěčkou je autobiograficky pojatá devítiletá dívka Čipera (Scout), její otec Atikus je portrétem autorčina otce a předobrazem chlapce Dilla byl autorčin kamarád z dětství, pozdější spisovatel Truman Capote; Pulitzerova cena 1961; film 1962: Leeová spolupracovala na scénáři; 2 Oscary; režie Robert Mullighan; hrají Gregory Peck /Atticus/, Mary Badhamová /Čipera/, Brock Peters /Tom Robinson/; divadelní hra 2018).

Harper Leeová (1935): Jako zabít ptáčka (1960)

(1) Když bylo mému bratru Jemovi skoro třináct let, utrpěl ošklivou zlomeninu v lokti. Když se mu ruka zahojila a jeho obavy, bude-li si moci ještě někdy zahrát ragby, se uklidnily, málokdy si na své zranění vzpomněl. Levou paži měl o něco kratší než pravou; když stál nebo šel, hřbet ruky mu odstával od těla v pravém úhlu a palec směřoval rovnoběžně se stehnem. Pokud stačil na přihrávky a výkopy, nedělal si s tím žádnou hlavu.

Když jsme se pak s odstupem let mohli ohlédnout nazpátek, nejednou jsme se vracívali k událostem, které vedly k Jemovu úrazu. Já tvrdím, že to všechno začali Ewellovi, ale Jem, který je o čtyři roky starší, prohlásil, že počátek sahá mnohem dál. Začalo to prý toho léta, kdy k nám přijel Dill a poprvé nám nasadil do hlavy nápad vylákat ven Bubu Radleyho.

(2) Ten dům Dilla fascinoval. Přes naše výstrahy a varování ho přitahoval, jako přitahuje měsíc vodu, ale nikdy ho nepřítáhl blíž než k nárožní svítelně, na bezpečnou vzdálenost od domovní branky. Tam vždycky postál, objal tlustý stožár a v zadumání upřeně hleděl na dům. (...)

Uvnitř žil strašidelný zloduch. Lidé to alespoň tvrdili, ale Jem ani já jsme ho nikdy nespátřili. Povídalo se, že vychází ven za bezměsíčné noci a nahlíží do oken. Když někomu mrazík spálil azalky, bylo to proto, že na ně Bubu dýchl. Všechny kradmo spáchané drobné neplechky v Maycombu měl na svědomí on. Kdysi vyděsilo celé město každonoční hrůzostrašné řádění: lidé nacházeli zohavené slepice a domácí zvířata; ačkoli pachatelem byl Bláznivý Addie, který se nakonec utopil v Barkerově tůni, lidé pořád ještě hleděli na

Radleyho dům úkosem a nebyli ochotni vzdát se svého prvotního podezření. (...)

Strasti toho domu započaly léta před tím, než jsme se já i Jem narodili. Ačkoli byly Radleyovým všude dveře otevřeny, stačili si sami, a to byla záliba v Maycombu neodpuštělná. Nechodili do kostela, což bylo v Maycombu hlavní povyražení, a modlili se doma; paní Radleyová leda vzácně přešla ulici na dopolední kávovou besedu se sousedkami a nebylo ani pomyšlení, že by se někdy stala členkou misionářského kroužku. Pan Radley chodíval každý den o půl dvanácté do města a rázem dvanácté se vracel, někdy s hnědým papírovým sáčkem, jenž podle odhadu sousedstva obsahoval rodinný nákup. Nikdy jsem se nedověděla, jak si starý pan Radley vydělává na živobytí — Jem říkal, že „kupuje bavlnu“, což bylo zdvořilé označení pro nicnedělání, ale pan Radley tu žil se ženou a dvěma syny od nepaměti.

O nedělích zůstávaly u Radleyových okenice i dveře zavřeny, a to se rovněž vymykalo maycombským způsobům:

(3) Slečna Karolína nahlédla do třídní knihy. „Mám tady jednoho Ewella, ale nemám u něho křestní jméno... mohl bys mi je hláskovat?“

„Kdybysem věděl jak. Doma mi říkají Burris.“

„Podívej, Burrisi,“ řekla slečna Karolína, „myslím, že pro dnešek odpoledne ti dáme volno. Půjdeš domů a umyješ si hlavu.“ (...)

„Na co?“

„Aby ses zbavil těch — no, breberek. Rozumíš, Burrisi, ostatní děti by je mohly od tebe dostat, a to bys přece nechtěl, že ne?“

Hoch vstal. V životě jsem neviděla někoho tak špinavého. Krk měl tmavě šedý, hřbety rukou rezavé a za nehty hluboko zažranou černou špínu. Na obličejí měl čisté místo jako pěst, z něhož hleděl na slečnu Karolínu. Nikdo si ho předtím nevšiml, snad proto, že většinu dopoledne jsem bavila třídu já se slečnou Karolínou.

„A ještě se, Burrisi, prosím tě, vykoupej, než sem zase zítra přijdeš,“ řekla slečna Karolína.

Chlapec se hrubě zasmál. „Já nejdu domů kvůli vám, pančelko. Stejně jsem chtěl zrovna vypadnout — pro letošek to mám odbytý.“

Slečna Karolína se zatvářila nechápavě. „Jak to myslíš?“

Hoch neodpověděl. Opovržlivě odfrkl.

Odpověděl jí jeden ze starších členů žactva: „On je Ewell, paní učitelko. (...) „Je jich plná škola. Každý rok přijdou do školy akorát první den a pak jdou domů. Školní pracovnice je sem dostane, páč jim pohrozí šerifem, ale už se ani nepokouší je tady udržet. Myslí si, že se předpis dodrží, když je zapíše a první den je sem zažene. Vy je pak máte zapisovat jako nepřítomný až do konce roku...”

„Ale co tomu říkají jejich rodiče?” zeptala se slečna Karolína s opravdovou účastí.

„Mámu už nemají,” zněla odpověď, „a jejich táta je prud’as.”

Burriss Ewell byl přednesenou zprávou polichocen. „Chodím už třetí rok na první den do první třídy,” pravil sdílně. „Počítám, že když budu tenhle rok šikovnej, pustěj mě do druhý...”

Slečna Karolína pravila: „Burrisi, sedni si zase, prosím tě,” a v tu chvíli, jak to vyřkla, jsem věděla, že se dopustila vážného omylu. Chlapcova blahosklonnost se bleskem změnila ve vztek.

„Tak to zkuste mě posadit, pančelko.”

Malý Chuck vyskočil. „Pusťte ho, ať si jde, paní učitelko,” řekl. „Je to darebák, moc zlej darebák. Ještě si tu může něco začít a jsou tu malý děti.”

(4) Zadívali jsme se opět dolů. Atikus mluvil volně, s onou nezúčastněností, s jakou vždycky diktoval dopisy. Přecházel pomalu sem a tam před porotou a zdálo se, že porotci pozorně poslouchají: měli hlavy zvednuté a sledovali jeho trasu pohledy, v nichž se jevilo něco jako porozumění. To asi proto, že Atikus nebyl žádný hromobijec.

Atikus se odmlčel a udělal něco, co normálně nikdy neučinil. Odepjal si hodinky a řetízek a položil je na stolek se slovy: „Jestliže soud dovolí –“

Soudce Taylor přikývl a nato udělal Atiku něco, co jsem ho předtím ani potom neviděla učinit, na veřejnosti ani v soukromí: rozeplal si vestu, rozeplal si límeček, povolil váznaku a sundal si kabát. Dokud se nesvlékl před spaním, neodložil jakživ ani kousíček oděvu, a pro Jema a pro mne to bylo totéž, jako by před námi stál dočista nahý. Vyměnili jsme si zděšené pohledy.

Atikus strčil ruce do kapes, a když se obrátil opět k porotě, zahlédla jsem, jak ve světle blýskl zlatý knoflík v jeho límci a konečky pera a tužky, vyčnívající z kapsičky u vesty.

„Pánové,” řekl. Znovu jsme se s Jemem na sebe podívali.

Jako by Atikus řekl: „Čipero.“ Z jeho hlasu se vytratil suchý a nezúčastněný tón a mluvil k porotě, jako kdyby to byli známí na rohu u pošty.

„Pánové,” říkal, „budu stručný, ale chtěl bych použít času, který mi zbývá, abych vám připomněl, že tento případ není náročný, že nevyžaduje podrobného třídění složitých fakt, ale vyžaduje, abyste si byli nade vši myslitelnou pochybnost jisti vinou žalovaného. Tento případ především neměl vůbec přijít před soud. Je to případ naprosto jasný.

Žaloba nepředložila sebemenší lékařský důkaz o tom, že k zločinu, z něhož je Tom Robison obviňován, vůbec došlo. Namísto toho se opírá o výpověď dvou svědků, jejichž tvrzení nejenže bylo při křížovém výslechu uvedeno ve vážnou pochybnost, ale bylo žalovaným přímo popřeno. Žalovaný je nevinný, ale viník je v soudní síni přítomen.

Ze srdce lituji hlavní svědkyni obžaloby, ale má lítost nemůže jít tak daleko, aby omluvila skutečnost, že svědkyně vydala v sázku život člověka a že tak učinila ve snaze smýt ze sebe vlastní vinu.

Právím vinu, pánové, protože to byla vina, co jí k tomu vedlo. Nespáchala zločin, porušila pouze ustálen a starobylý mrav naší společnosti, mrav tak přísný, že kdokoli jej poruší, je vyštván z našeho středu jako nehoden toho, aby žil mezi námi. Je obětí kruté chudoby a nevědomosti, ale lítost zde není na místě: je to běloška. Byla si plně vědoma dosahu toho, čeho se dopouští, protože však její žádost byla silnější než mrav, který porušovala, porušila jej. Porušila jej a její následná reakce je něco, co jsme všichni ve svém životě poznali. Učinila to, co udělá každé dítě – pokusila se odklidit důkaz svého přečinu. Ale v tomto případě nešlo o dítě schovávající ukradenou věc: udeřila na svou oběť – nutně se ho musí zbavit – on musí zmizet z její přítomnosti, z tohoto světa. Svědkyně musí zničit důkaz svého přečinu.

Co bylo důkazem jejího přečinu? Tom Robinson, živý člověk. Musí se zbavit Toma Robinsona. Tom Robinson jí denně připomínal, čeho se dopustila. Sváděla černocho.

Byla běloška a sváděla černocho. Dopustila se něčeho, co je v naší společnosti nemyslitelné: políbila černocho. Neohlížela se na žádný mrav, dokud jej neporušila, ale po činu na ni dopadl plnou silou.

Její otec to viděl a žalovaný vypovídal o jeho výrocích. Co učinil její otec? To nevíme, ale jsou zde nepřímé důkazy, naznačující, že Mayella Ewellová byla zbita někým, kdo se oháněl výlučně levou rukou. Zčásti však víme, co pan Ewell učinil: učinil to, co by udělal za těch okolností každý bohabojný, důsledný, své cti dbalý běloch – podal trestní oznámení, nepochybně je podepsal levou rukou, a Tom Robinson teď sedí před vámi, když předtím složil přísahu svou jedinou zdravou rukou – svou pravou rukou.

A tak tichý, své cti dbalý, slušný černocho, který byl tak nezměrně opovážlivý, že mu bylo líto bělošky, musel postavit své tvrzení proti tvrzení dvou bělochů. Nemusím vám připomínat, jak se jevili a chovali na stanovišti svědků – viděli jste je sami. Svědkové obžaloby, s výjimkou šerifa maycombského okresu, předstoupili před vás, pánové, před tento soud, v nestoudné důvěře, že jejich výpověď nebude brána v pochybnost, že budete s nimi zajedno v předpokladu – v zlolajném předpokladu – že všichni černoši jsou nebezpečím pro naše ženy, v předpokladu, který člověk spojuje s duševními schopnostmi jejich kalibru.

Což, jak víme, pánové, je sama o sobě lež tak černá jako kůže Toma Robinsona, lež, na kterou vám nemusím poukazovat. Vy znáte pravdu a pravda je taková: někteří černoši lžou, někteří černoši jsou zkažení, někteří černoši jsou nebezpečím pro ženy – černé jako bílé. Ale to se dá vpravdě říci o všem člověčenstvu, a nikoli výlučně o některé lidské rase. Není v této síni člověka, který by byl někdy nezalhal, který se nikdy nedopustil něčeho nemorálního, a není takového člověka, který by nikdy nebyl pohlédl na ženu se žádostí.“

Atikus se odmlčel a vytáhl kapesník. Pak si sňal brýle, otřel si je a spatřili jsme další nevídanou věc: dosud jsme nezažili, aby se Atikus potil – patřil k lidem, jimž se obličej nikdy nezarosí, ale teď se mu snědě leskl.

„Ještě něco, pánové, než skončím. Thomas Jefferson kdysi řekl, že všichni lidé jsou stvořeni sobě rovni, kterýžto výrok nám rádi předhazují Yankeeové a ženská odnož výkonné moci ve Washingtonu. V naší době. Léta Páně devatenáct set třicet pět, projevuje se u jistých lidí sklon užívat tohoto výroku bez ohledu na souvislost, považovat jej za všelék. Nejjabsurdnější případ, který mě napadá, je ten, že lidé, kteří řídí veřejné školství, nechávají postupovat do vyšších ročníků pilné žáky zároveň s těmi hloupými a línými – jelikož jsou všichni lidé stvořeni sobě rovni, řeknou nám vzdělavatelé s vážnou tváří, proto prý děti, které zůstanou pozadu, trpí hroznými pocity méněcennosti. Víme, že všichni nejsou stvořeni sobě rovni v tom smyslu, jak by nám chtěli někteří namluvit – někteří lidé mají větší možnosti, protože už se s nimi narodili, někteří vydělávají víc než druzí, některé dámy pečou lepší dorty než druhé – někteří lidé se rodí s nadáním daleko přesahujícím běžné schopnosti většiny ostatních.

Ale v jednom ohledu jsou v této zemi všichni lidé stvořeni sobě rovni – existuje jedno lidské zřízení, jež staví chudáka naroveň Rockefellerovi, hloupého naroveň Einsteinovi a nevědomce naroveň kterémukoli univerzitnímu rektorovi. Toto zřízení, pánové, je soud. Ať je to Nejvyšší soud Spojených států či nejskromnější smírčí soud v zemi či tento slavný soud, v němž zasedáte. Naše soudnictví má své chyby jako každé lidské zřízení, ale v této zemi jsou naše soudy těmi velkými rovnostáři a před našimi soudy jsou všichni lidé stvořeni sobě rovni.

Není to z žádného idealismu, že pevně věřím v čestnost našeho soudnictví a v porotní systém – pro mne to není ideál, je to živoucí, každodenní skutečnost. Pánové, soud je pouze natolik spravedlivý, nakolik je spravedlivý jeden každý z vás, jak zde přede mnou v porotě sedíte. Moudrost soudu se měří pouze moudrostí jeho poroty a porota je pouze tak moudrá jako lidé, z nichž je složena. Věřím, pánové, že přezkoumáte nezaujatě výpovědi, které jste vyslechli, dospějete k rozhodnutí a navrátíte žalovaného jeho rodině. Ve jménu božím, konejte svou povinnost.“

Harper Leeová, Jako zabít ptáčka, Praha 2015, s. 202 – 205.

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Video usvědčuje amerického policistu z vraždy. Zastřelil osmi ranami černocho

08.04.2015 15:19 - text: sto

VIDEO Amatérské video, které se objevilo nejen na sociálních sítích, ale i na serverech amerických internetových médií, šokovalo společnost v USA: Policista na něm v sobotu v Jižní Karolíně zastřelil několika ranami černošského muže.

Policista Michael Slager podle videozáznamu natočeného náhodným kolemjdoucím opakovaně střelil prchajícího Waltera Scotta do zad, neboť padesátiletý černoš chtěl po předchozí dopravní kontrole utéci a nereagoval na jeho výzvy. Předtím se jej podle agentury AP policista snažil ochromit paralyzérem.

Díky nahrávce byl policista v úterý obviněn z vraždy. Informovala o tom například agentura Reuters. Incident se odehrál ve státě Jižní Karolína v sobotu. Důvod, proč policista zastavil muže, byl přitom prostý – nefunkční světlo na autě.